

PRAVA I OBLICI ZAŠTITE U SUSTAVU SOCIJALNE SKRBI TE POSTUPAK NJIHOVOG OSTVARIVANJA

Uvod

Socijalna skrb je djelatnost kojom se ostvaruje društvena briga i interes za socijalnu sigurnost osoba kojima je pored svih drugih mjera i regulativa za ostvarivanje ekonomske, socijalne i osobne sigurnosti, potrebna pomoć i društvene zajednice.

To znači da društvo putem propisanih prava i oblika socijalne skrbi pomaže onim osobama koje nisu u mogućnosti same ili uz pomoć osoba koje su dužne brinuti o njima, osigurati svoju socijalnu sigurnost.

Posebice su to maloljetne osobe bez roditeljskog staranja, osobe koje žive u nepovoljnim obiteljskim prilikama, materijalno neosigurane osobe, invalidne osobe i osobe ometene u psihičkom ili fizičkom razvoju, duševno bolesne osobe i ovisnici, osobe društveno neprihvatljivog ponašanja, ali i ostale osobe kojima je zbog posebnih okolnosti potrebna socijalna skrb.

Zakonom o socijalnoj zaštiti ("Narodne novine", br. 10/91 -pročišćeni tekst i 19/91 -u daljnjem tekstu Zakon) propisana su prava i oblici socijalne zaštite, a Pravilnikom o ostvarivanju socijalne zaštite ("Narodne novine", br. 10/91, 38/92, 5/93,113/93 - u daljnjem tekstu Pravilnik) uređeno je ostvarivanje istih.

Pored prava i oblika propisanih Zakonom i Pravilnikom, u djelatnosti socijalne skrbi može se ostvariti pravo na naknadu za socijalni minimum propisano Odlukom o socijalnom minimumu ("Narodne novine", br. 71/92, 79/92, 29/93, 113/93 - u daljnjem tekstu Odluka).

U ovoj se djelatnosti mogu također ostvariti i oblici zaštite koje predviđa Socijalni program.

Socijalni program predstavlja niz mjera socijalne politike kojima se intervenira u slučajevima socijalne ugroženosti, a donijela gaje Vlada Republike Hrvatske na sjednici od dana 11.03.1993. godine.

V slijedećem tekstu dat je prikaz prava i oblika zaštite u sustavu socijalne skrbi te postupak njihova ostvarivanja u osnovnim crtama.

I. Prava i oblici temeljem Zakona i Pravilnika

1. Pravo na osposobljavanje za rad i privređivanje

a) Ovim pravom osobi ometenoj u psihičkom ili fizičkom razvoju osigurava se stručno osposobljavanje za samostalan rad na odgovarajućem poslu s punim radnim vremenom pod uvjetom daje osoba mlađa od 45 godina (muškarac), tj. 40 godina (žena) te da postoji vjerojatnost s obzirom na prirodu uzroka i stupanj njezine nesposobnosti daje to moguće, zatim daje osoba navršila 15 godina života i završila osnovno obrazovanje i također da se osposobljavanje može postići najduže u roku od 4 godine.

b) Ovo pravo također može ostvariti i odrasla invalidna osoba ukoliko je invalidnost nastala prije 50 godina života (muškarac) ili 45 godina života (žena), ukoliko se s obzirom na preostalu radnu sposobnost može prekvalifikacijom ili dokvalifikacijom osposobiti za rad na drugom odgovarajućem poslu s punim radnim vremenom. Ovo osposobljavanje može se ostvariti ukoliko je prema stručnoj spremi, općoj naobrazbi, preostaloj radnoj sposobnosti i zdravstvenom stanju to moguće najduže za godinu dana, potom ako je nakon osposobljavanja osigurano zaposlenje te ukoliko prihodi domaćinstva ne prelaze

propisani cenzus.

Za ostvarivanje prava na osposobljavanje za rad i privređivanje, ometenost u psihičkom ili fizičkom razvoju ili invalidnost, te vjerojatnost da se osoba može osposobiti za rad i privređivanje, utvrđuje stručna komisija u djelatnosti socijalne skrbi.

Korisnik ovog prava koji se radi njegovog ostvarivanja upućuje izvan mjesta prebivališta ima pravo na novčanu pomoć za pokriće troškova smještaja, prehrane i prijevoza ili umjesto toga može ostvariti smještaj u drugu obitelj ili ustanovu.

Ovo pravo ima osoba koja isto pravo ne ostvaruje po drugoj osnovi, (npr. MIOR-u).

2. Pravo na stalnu novčanu pomoć

Pravo na stalnu novčanu pomoć ima osoba koja kumulativno ispunjava dva uvjeta:

- koja nema neophodnih sredstava za uzdržavanje i
- koja je potpuno nesposobna za privređivanje.

Smatra se da korisnik socijalne skrbi nema neophodno potrebnih sredstava za uzdržavanje ukoliko prihod domaćinstva po članu u prethodnom polugodištu prije podnošenja zahtjeva (iznimka čl. 11. Pravilnika) ne prelazi utvrđeni iznos mjesečne pomoći te ukoliko osim kuće i okućnice u površini do 2.000 m², nema drugog zemljišta.

Potpuno nesposobnim za rad i privređivanje smatraju se muškarci stariji od 65 godina života, žene starije od 60 godina života, djeca do 15 godina a najdulje do 19 godina života ukoliko se nalaze na redovnom školovanju, osobe ometene u psihičkom ili fizičkom razvoju do osposobljavanja za rad i privređivanje i uključivanja u rad te samohrana nezaposlena majka za vrijeme trudnoće i porođaja kao i samohrani nezaposleni roditelj do jedne godine a najdulje do tri godine života djeteta ukoliko je u interesu djeteta da mu se osigurava neposredna roditeljska briga i njega. Za ostale osobe nesposobnost za rad i privređivanje utvrđuje spomenuta stručna komisija.

Stalna novčana pomoć dodjeljuje se u mjesečnom iznosu. Korisniku koji ostvaruje prihode koji se uzimaju u obzir kod utvrđivanja ovog prava dodjeljuje se ova pomoć u visini razlike između prihoda po članu domaćinstva i propisane visine stalne novčane pomoći.

3. Pravo na doplatak za pomoć i njegu

Ovo pravo može ostvariti osoba

- kojoj je zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju prijeko potrebna stalna pomoć i njega druge osobe jer sama ne može udovoljiti osnovnim životnim zahtjevima u potpunosti ili djelomično,
- koja pomoć i njegu ne ostvaruje po drugoj osnovi a prihod po članu domaćinstva u prethodnom tromjesečju ne prelazi mjesečno propisani cenzus,
- koja stalnu pomoć i njegu druge osobe ne može ostvariti putem oblika socijalne skrbi - pomoć i njega u kući.

Teže i teško invalidna osoba (članak 13. Pravilnika) ima pravo na doplatak za pomoć i njegu, bez obzira na prihod domaćinstva.

Ovisno o tome postoji li prijeka potreba pomoći i njege druge osobe u potpunosti ili djelomično, odnosno u punom ili smanjenom opsegu, ovo se pravo utvrđuje u punom ili smanjenom iznosu.

O ovisnosti o tuđoj pomoći i njezi te njezinom opsegu a također i o vrsti i stupnju

invaliditeta (da lije osoba teži ili teški invalid), nalaz i mišljenje daje stručna komisija.

4. Pravo samohranog nezaposlenog roditelja na novčanu pomoć za opremu djeteta

ima samohrani nezaposleni roditelj korisnik stalne novčane pomoći, ako to pravo ne ostvaruje po drugoj osnovi. Ova pomoć odobrava se za kupnju nužne opreme djeteta, koju nije moguće nabaviti iz donacija, s tim da odobreni iznos ne može prijeći trostruki iznos minimalne plaće u Republici Hrvatskoj određen za mjesec u kojem je dijete rođeno.

5. Samohrana nezaposlena majka

ima pravo na smještaj u dom za djecu i omladinu, 28 dana prije poroda i nakon poroda do tri mjeseca života djeteta, ukoliko nema osiguran smještaj za sebe i dijete i ukoliko zbog poremećenih odnosa u obitelji ne može s djetetom ostati u obiteljskom stanu. Iznimno korištenje prava počinje prije, ukoliko postoje komplikacije u trudnoći to jest iznimno traje do 1 g. života djeteta.

Pod gore navedenim uvjetima majka se s djetetom može smjestiti u drugu obitelj ili joj se uz njezin pristanak mogu platiti troškovi stanovanja u istom trajanju.

6. Smještaj u drugu obitelj (obitelj hranitelja)

U drugu obitelj smještaju se djeca i mladež bez roditeljskog staranja, djeca i mladež čiji je razvoj ugrožen obiteljskim prilikama i maloljetne osobe društveno neprihvatljivog ponašanja. Invalidne i druge osobe ometene u psihičkom ili fizičkom razvoju također se smještaju u obitelj hranitelja, bilo maloljetne ili punoljetne.

Odrasle i starije osobe mogu se smjestiti u drugu obitelj ako zbog stambenih i obiteljskih uvjeta nemaju mogućnosti da im se zaštita osigura primjenom drugih oblika socijalne skrbi, a nesposobne su za samostalan život (duševno bolesne osobe, ovisnici o alkoholu i drugim sredstvima, tjelesno i duševno oštećene osobe i druge odrasle i starije osobe kojima je zbog trajnih promjena u zdravstvenom stanju potrebna stalna pomoć i njega druge osobe).

Obitelj u koju se smještaju osobe u socijalno zaštitnoj potrebi moraju ispunjavati stambene i druge uvjete propisane zakonom i Pravilnikom te su dužne (druge obitelji) postupati po uputama centra za socijalni rad.

Međusobni odnosi centra za socijalni rad i hranitelja uređuju se pismenim ugovorom o smještaju. Hranitelj ima pravo na naknadu koja je utvrđena s obzirom na dob i potrebe korisnika socijalne skrbi smještenog u tu obitelj.

7. smještaj u ustanovu socijalne skrbi

primjenjuje se kada je potrebno zadovoljavanje socijalno-zaštitnih i drugih potreba korisnika.

U ustanove socijalne skrbi smještaju se:

- a) maloljetne osobe
 - djeca i mladež bez roditeljskog staranja,
 - djeca i mladež čiji se povoljan tjelesni i duševni razvoj ne ostvaruje u obitelji,
 - djeca i mladež kojima je odlukom suda izrečena odgojna mjera.
- b) invalidne i druge osobe ometene u psihičkom ili fizičkom razvoju
- c) odrasle i starije osobe.

Vrste ustanova u kojima se ostvaruje smještaj kao oblik socijalne skrbi su:

- ustanove socijalne skrbi djece i mladeži (dom za djecu i mladež, ustanova

- za maloljetnike društveno neprihvatljivog ponašanja, ustanova za osobe ometene u psihičkom ili fizičkom razvoju)
- ustanove socijalne skrbi odraslih i starijih osoba (centar za društvenu brigu o starijim osobama, dom umirovljenika, prihvatilište za starije i odrasle osobe)
 - zavod za socijalno zdravstvenu zaštitu kao specijaliziranu ustanovu socijalne skrbi.

Smještaj može biti poludnevni, cjelodnevni, tjedni i stalni ovisno o vrsti ustanove i korisniku.

Odluku o smještaju korisnika u ustanovu socijalne skrbi djece i mladeži donosi centar za socijalni rad na osnovi mišljenja stručnog tima, izvršne odluke suda ili organa starateljstva ili na osnovi nalaza i mišljenja stručne komisije.

Odluku o smještaju korisnika u ustanovu odraslih i starijih osoba za kojeg u cijelosti ili djelomično troškove smještaja snosi Republički fond socijalne zaštite, donosi Centar za socijalni rad.

Ukoliko korisnik umirovljenik ili druga odrasla ili starija osoba sam ili zajedno s drugom osobom snaha troškove smještaja u ustanovu socijalne skrbi za odrasle ili starije osobe, tada se on prima na njegov zahtjev ili zahtjev zainteresirane osobe.

U zavod za socijalno-zdravstvenu zaštitu smješta se također odlukom centra za socijalni rad koja je donesena na temelju nalaza i mišljenja odgovarajuće zdravstvene ustanove odnosno liječničke komisije.

8. Privremena novčana pomoć

odobrava se socijalno ugroženim osobama koje u kraćem razdoblju, zbog izvanrednih okolnosti, nemaju neophodno potrebna sredstva za uzdržavanje, a ne udovoljavaju uvjetima za stalnu novčanu pomoć ili naknadu za socijalni minimum. Ta se pomoć može odobriti najviše do iznosa stalne novčane pomoći.

9. Jednokratna novčana pomoć

može se odobriti osobi koja zbog trenutačnih, materijalnih teškoća nije u mogućnosti podmiriti određenu potrebu koja predstavlja osnovnu sastavnicu socijalne sigurnosti.

Ova pomoć odobrava se kao:

a) novčana pomoć izravno korisniku a najviše do iznosa stalne novčane pomoći za pojedinca, tijekom jedne kalendarske godine pomoć se može istoj osobi odobriti više puta, s tim da ukupan iznos ne može prijeći trostruki iznos stalne novčane pomoći iz prethodnog mjeseca utvrđen za pojedinca,

b) novčana pomoć za plaćanje računa javnih ili komunalnih poduzeća kojem se u cijelosti ili djelomično, izravno, spomenutim poduzećima plaća neplaćeni račun korisnika a iznos ove pomoći ne može prijeći razinu socijalnog minimuma utvrđene za domaćinstvo kojeg je član korisnik ove pomoći računajući mjesec prije mjeseca u kojemu se pomoć daje, također se ova pomoć može odobriti više puta tokom kalendarske godine, s time da ukupni iznos ove pomoći ne može prijeći šesterostruki iznos razine socijalnog minimuma utvrđenog za domaćinstvo, kojeg je član korisnik ove pomoći, za mjesec u kojem se daje ova pomoć,

c) jednokratna novčana pomoć može se odobriti osobi koja zbog trenutnih okolnosti (elementarne nepogode, bolest ili smrt člana obitelji, nedostatak osnovnih predmeta kućanstva i slično, nije u mogućnosti podmiriti minimum životnih potreba, prije odobravanja ove tzv. "uvećane" jednokratne novčane pomoći koja se odobrava u onom iznosu koji je potreban za podmirenje određene potrebe, centar za socijalni rad dužan je pribaviti suglasnost Republičko g f onda socijalne zaštite,

d) jednokratna novčana pomoć odobrava se i za naknadu pogrebnih troškova za pogreb osobe koja nema srodnika koji su je voljni sahraniti na vlastiti teret, ukoliko je

osoba bila u času smrti korisnik stalne novčane pomoći ili je rješenjem centra za socijalni rad bila smještena u ustanovu ili drugu obitelj, iznos ove pomoći odobrava se u visini neophodnih pogrebnih troškova prema cijenama u mjestu u kojem je korisnik umro odnosno u mjestu pogreba u što se uračunavaju stvarini troškovi prijevoza od mjesta u kojem je osoba umrla do mjesta ukopa.

10. Novčana pomoć za osobne potrebe korisnika

odobrava se u iznosu koji utvrđuje Republički fond socijalne zaštite korisniku koji je smješten u drugu obitelj ili ustanovu socijalne skrbi koji svojim prihodima ne može osiguravati sam sredstva za osobne potrebe.

11. Pomoć u obliku prehrane

može se odobriti nepokretnoj, polu pokretnoj i drugoj osobi koja nije u mogućnosti sama ili uz pomoć članova obitelji pripremiti hranu. Odobrava se jedan obrok dnevno koji je u pravilu ručak i u pravilu se dostavlja u stan korisnika. U skladu s Pravilnikom korisnik sudjeluje u plaćanju cijene obroka.

12. Pomoć za nabavu ogrijeva

može se odobriti korisniku prava na stalnu novčanu pomoć ukoliko to ne ostvaruje po drugoj osnovi.

13. Pomoć za nabavu odjeće i obuće

može se odobriti socijalno ugroženoj osobi koja prema utvrđenju nadležnog centra za socijalni rad živi u osobito teškim materijalnim uvjetima a odjeća i obuća ne mogu se osigurati posredovanjem Crvenog križa, humanitarnih i karitativnih organizacija i vjerskih zajednica.

14. Pomoć u obliku dara

može se odobriti korisniku prava na stalnu novčanu pomoć i korisniku smještaja u drugu obitelj ili ustanovu socijalne skrbi, jedanput godišnje, u pravilu za božićne blagdane (živežne namirnice, knjige, igračke i drugi odgovaraj ući predmeti), a u vrijednosti najviše do iznosa stalne novčane pomoći za jednog korisnika.

Pomoć za prehranu, nabavu ogrijeva, nabavu odjeće i obuće i pomoć u obliku dara mogu se također isplatiti korisnicima izravno i u novčanom iznosu.

15. Pomoć i njega u kući

osigurava se odrasloj i starijoj osobi koja je nesposobna za samostalan život, to jest koja zbog promjena u zdravstvenom stanju ne može udovoljiti sama osnovnim životnim zahtjevima, ukoliko joj članovi obitelji ne mogu osigurati pomoć i njegu, te ako prosječni mjesečni prihod po članu domaćinstva u prethodna tri mjeseca prije mjeseca u kojem se postupak provodi ne prelazi propisani cenzus. Pomoć i njega u kući obuhvaća organiziranje prehrane, obavljanje kućanskih poslova, održavanje osobne higijene te podmirivanje drugih svakodnevnih potreba.

II. Pravo na naknadu za socijalni minimum

kako je već spomenuto propisano je Odlukom.

Ovo pravo ostvaruje domaćinstvo čiji članovi imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, a:

- koji ne ostvaruju prihod do utvrđene razine socijalnog minimuma,
- članovi kojeg osim kuće ili stana u kojem stanuju nemaju u vlasništvu drugu useljivu obiteljsku kuću ili stan kao poseban dio zgrade ili kuću za

- odmor,
- članovi kojeg nemaju drugu imovinu koja se može koristiti za uzdržavanje domaćinstva.

Na naknadu za socijalni minimum nema pravo domaćinstvo članovi kojeg obavljaju samostalnu gospodarsku ili profesionalnu djelatnost ili koji imaju u vlasništvu obradivo poljoprivredno zemljište u površini većoj od 2.000 m².

Iznimno, ukoliko domaćinstvo živi isključivo od poljoprivrede a zbog starosti, invalidnosti ili bolesti članovi, ne može obrađivati zemljište ili nekim pravnim poslom ostvariti prihod od istog, ostvariti će pravo na naknadu za socijalni minimum bez obzira na zemljište ukoliko udovoljava ostalim uvjetima.

Radno sposobna nezaposlena osoba dužna se je redovno prijavljivati zavodu za zapošljavanje. Osoba koja živi s roditeljima koji imaju povoljne materijalne mogućnosti nema pravo na ovu naknadu.

Prihodi domaćinstva koji se uzimaju u obzir kod utvrđivanja prava na naknadu za socijalni minimum, propisani su člancima 10. i 11. Odluke, a člancima 12. i 13. propisano je stoje to domaćinstvo.

Pravo na naknadu, domaćinstvo stječe od prvog dana idućeg mjeseca od podnošenja zahtjeva a domaćinstvo je dužno do 10. u mjesecu podnijeti nadležnom centru za socijalni rad podatke o prihodima, a ukoliko te ne učini gubi pravo na naknadu od prvog dana tekućeg mjeseca.

Razina socijalnog minimuma propisana je člankom 2. Odluke.

III. Temeljem Socijalnog programa mogu se u postupcima pri centrima za socijalni rad ostvariti: pomoć u prehrambenim artiklima (paketi živežnih namirnica), prehrana u pučkim kuhinjama, subvencija za kruh i mlijeko (0,25 kg. i 0,25 l po članu) te pomoć u odjeći i obući.

Za navedene oblike pomoći ne provodi se skraćeni ili poseban ispitni upravni postupak to jest o priznavanju ovih pomoći se ne donose rješenja.

Zbog toga je uvedena socijalna iskaznica a u cilju cjelovite evidencije, namjenskog i pravednog korištenja pomoći.

Ona se izdaje korisnicima mjera socijalnog programa i korisnicima materijalnih oblika socijalne skrbi (jednokratne novčane pomoći) ali i socijalno ugroženim građanima za koje Centar utvrdi da im je to nužno zbog teškog materijalnog položaja a radi ostvarivanja humanitarne i druge pomoći.

IV. Postupak ostvarivanja prava i oblika

U svezi s ostvarivanjem prava i oblika u sustavu socijalnoj skrbi, centar za socijalni rad kao organ prvog stupnja provodi upravni postupak. Međutim upravni postupak se provodi samo za prava i oblike koje propisuju Zakon, Pravilnik i Odluka ali ne i za pomoći temeljem Socijalnog programa, kako je to već napomenuto. Upravni postupak provodi se sukladno Zakonu o socijalnoj zaštiti i Zakonu o preuzimanju Zakona o općem upravnom postupku ("Narodne novine", br. 53/91).

Dakle za priznavanje prava i oblika socijalne skrbi utemeljenih u Zakonu, Pravilniku i Odluci Centar za socijalni rad, povodom zahtjeva osobe u socijalno-zaštitnoj potrebi, njezinog bračnog druga, roditelja (za maloljetnu djecu), staratelja ili hranitelja provodi postupak a može postupak provesti i po službenoj dužnosti. Mjesna nadležnost centra za socijalni rad ostvaruje se prema prebivalištu, korisnika, a ukoliko on nema prebivalište u Republici Hrvatskoj, prema boravištu. Ukoliko prebivalište to jest boravište nije utvrđeno mjesna će se nadležnost tvrditi prema posljednjem prebivalištu to jest boravištu u Republici Hrvatskoj. Ukoliko niti to nije moguće mjesno je nadležan centar gdje se osoba zatekla.

Centar je dužan donijeti rješenje u roku 15 dana od podnošenja zahtjeva ukoliko ne

provodi posebni ispitni postupak, a u protivnom u roku od 30 dana. Žalba ne odgađa izvršenje rješenja. Pravo na socijalnu zaštitu to jest priznato pravo ili oblik, pripada korisniku od dana podnošenja zahtjeva, a kod naknade za socijalni minimum od prvog dana idućeg mjeseca. Korisnik je u svezi s navedenim postupkom oslobođen plaćanja troškova i taksu, ali je dužan u roku 15 dana, a kod naknade za socijalni minimum 8 dana, prijaviti centru za socijalni rad svaku promjenu koja utječe na postojan/e ili promjenu priznatog prava ili oblika socijalne zaštite. Korisnik koji to ne učini ili podnese netočnu prijavu dužan je nadoknaditi nastalu štetu.

Izvršenje rješenja o priznavanju prava i oblika socijalne skrbi, provodi centar za socijalni rad.

Republički fond ima pravo na povrat iznosa isplaćenih na ime socijalne zaštite od osoba koje se po zakonu dužne uzdržavati korisnika socijalne zaštite.

Republički fond ima pravo na povrat iznosa isplaćenih na ime materijalnih davanja i drugih oblika socijalne zaštite od korisnika socijalne zaštite za slučaj da otuđi svoju imovinu a za slučaj smrti korisnika ima pravo na povrat isplaćenih iznosa od njegovih nasljednika.

Republički fond na osnovi rješenja o priznavanju prava na socijalnu zaštitu ima pravo na zabilježbu potraživanja u zemljišnim knjigama na nekretninama u vlasništvu korisnika socijalne zaštite.

Povodom izjavljene žalbe protiv rješenja centra za socijalni rad, kao organa prvog stupnja, postupak provodi Ministarstvo rada i socijalne skrbi kao organ drugog stupnja.

Štefica Salaj, dipl. pravnik, Zagreb